

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretiu lu abon.
in Sibiú pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Unele oserbatiuni despre instructiunea agronomica.

Noroculu nu ajuta acelor'a, carii nu s'ajuta insusi.

Pecandu la romani, poporulu celu mai iubitoru de patri'a sa, caci ocupatiunea lui capitala e agricultur'a, nu e inca nici pomenire de o instructiune sanetósa agronomica, acést'a la alte popóre, chiaru si la cele colucitóre, sta cu totulu altumintea si mai vertosu in anii din urma a luat unu sbóru mare, si precumu se pare cu timpu se vá lati si mai tare; deci cugetámu a fi de folosu chiar' pentru noi si binevenitu, a dá publicitatii unele oserbatiuni despre diversele ramuri ale acestei instructiuni.

Ce s' atinge de cultur'a agronomica in scóle, desingemu trei graduri, cari le aflámu reprezentate in: academie, scóle de agricultura si scóle de repetitiune.

In academie pe langa tóte ramurile scientiei agronomice se mai propunu si sciintiele, cari stau in legatura cu acést'a si anume sciintiele naturali. Auditorii de pela aceste academie au voia libera s' asculte studiulu care vréu, si totu odata in privirea diligintiei loru private si a modulu de vietuire nu sunt restrensi la nemic'a alt'a, decâtu la oserbarea legiloru tierii. De aici se vede luminatu, ca cercetarea astoru academie numai pentru o clasa marginita de tineri póte fi folositóre, si anume:

1. pentru acei'a, cari posedu unu atare gradu de cultura spirituala, cá se fia in stare a precepe pe de plinu ce se propune; spre acést'a pretendemu celu pucinu o cultura generala pecum suntu primanii unui gimnasiu séu a unei scóle reali de rangulu primu;

2. pentru aceia, cari au cunoscentie de ajunsu despre agronomi'a practica, cá asiá se póta precepe sciintiele teoretice; in fine

3. pentru aceia, cari au acea maturitate a judecatii si a caracterulu cá insisi, se-si determineze cursulu studioru, se precépa insemnatatea lucrulu si se se scie guberná si predomni cá se nu se dee lenevirei si desfrenariloru.

In urma mai este de amintitu, ca cá se póta cinev'a cercetá aceste institute agronomice mai inalte se ceru spese cam insemnate; pentru ca se traesci catu de simplu, se ducu pe anu cam 400 de taleri calcululu de midfloclu.

Unu tineru, care nu are calitatile amintite, mai bine se nu cerceteze aceste academie, caci mai multu si-vá-stricá de catu folosí. Aceia, cari n'au luat in sama adevेरulu acest'a nu numai ca n'au nici o valóre inaintea agronomiloru practici, dar' nici posturi nu-si potu capatá. Dreptu aceea ar' fi de doritu, cá parintii mai nainte de a-si tramite copii la atari institute agronomice mai inalte se cerce, ca óre posedu ei calitatile cerute pentru asiá ceva. Tocnia si directorii numiteloru institute ar' face fórté bine, daca la primirea tineriloru aru procede catu mai strictu. Spéruu, ca in scurtu se voru dá legi, prin care se voru statóri conditionile, sub cari au se se primésca tineri la aceste institute.

Germanii, pe-catu se unescu in privint'a intocmirei generali si a scopulu ce este a se urmá in institutele agronomice mai inalte (academie), pe atatu se deosebescu in privint'a scóleloru de agricultura. Despre scopulu, insemnatatea si organizatiunea interna a acestoru scóle, domnesce o atatu de mare diversitate in opiniuni si in pracse, catu nu e cu putintia se-ti poti dá o judecata hotarita despre influint'a loru, daca nu am statoritu mai antaiu, ca care este chiamarea adevērata a scóleloru agronomice. Chiamarea sta in aceea, cá tinerii se-si póta castigá unu prospectu teoreticu despre tóte partile principali a meseriei agronomice si prin acést'a o privire in tóte scientiele naturali, astufeliu, catu se pricepa bine tóte momentele principali ale procesulu de nutritie si crescere a planteloru ce le cultivámu si a animaleloru de casa, precumu si a fenomeneloru fisice, cari eseriéza óre care influintia asupr'a pamentulu si vegetatiunei. O a dóu'a conditione totu atatu de esentiala este, cá scólele de agricultura pe alumni loru se-i introduca pe de plinu in pracsa ratiunala si se-i invetie a implini ei singuri tóte lucrurile ce vinu la economia. In urma chiamarea scóleloru de

agricultura e, cá se vighieze asupr'a dezvoltării morale a elevilor și se se nevoiescă a înainta și se poté mai tare cultura generală - spirituală și socială; acést'a se poté ajunge prin conviețuirea comună a școlărilor între sine și cu învățătorii lor, și prin oserbarea unei discipline stricte. Din acést'a viața socială și simplă la țară precum și din personalul învățătorilor nu asiá numerosi nici asiá salariați se pricepe de sene ca nu-să de lipsa atatea spese, cá la academiile. Pentru aceea școlile de agricultură sunt destinate pentru aceia, cari din lipsă a școlilor, séu fiindu ca-să prea tineri nu e consultu a cercetá alte institute agronomice, mai înalte. Ei trebuie însă se știe citi, scrie, computá și se-si potá exprime mai pre largu cugetele lor și se pricepa scriitorii agronomici. Asiá dara școlile de agricultură sunt întocmite anumite pentru copii țărănilor mai avuți și cu proprietăți mai mari, cari mai târziu însi voru se administreze bunul părintesc, séu pentru atari cetățeni, care au de scopu a se sacrificá oficiatelor agronomice, însă din lipsele preamintite nu pot cercetá academiile. Școlile de agricultură nici decum nu sunt întocmite pentru acei tineri, acoror cunoscințele elementare sunt defectuóse, adică cari nu știu scrie cum se cade, nu-să destul de îndemânate cel puțin în cele patru specii aritmetice. Celu care cunósce înștiințarea de la școlile de agricultură, va ști că e de greu de învățat, ca învățătorii să se facă cu nesce școlari de unu grad de cultură atât de deosebit. Se afla de aceia, cari nici unu cuvânt nu știu se-lu scrie bine ortografice, și era-si de aceia, cari au învățat I și II-da clasa gimnaziale, bunăoară cá pe la unele din preparandiile noastre de astăzi, la cari însă de altminteră se cere mult mai multă pregătire decât la acestu felu de școlile de agricultură. De aici se pricepe usor, cá unii nu precepă toate câte se propun, alții nu pot merge asiá departe, cum aru merge, cându aru fi ei de ei. Pentru cei de întâi ar' fi mai bine se meargă mai întâi se învețe de la școlile elementare séu pe la institutele agronomice de gradul alu 3-lea, cari le vom vedé mai în dios. Ér' cei alții cari aru poté învăța mai mult, dar sunt împedat de cei alți, se studieze privat.

Se mai afla o clasă de școlile de agricultură, care au de scopu se învețe și se cultive practice copii proprietărilor mai mici, cari mai târziu voru însi a-si cultivá și administrá partea eredită de la părinți, séu voru se îmbracă nesce posturi mai de jos de oficiali agronomici. Atari institute sunt foarte bune pentru

ținuturi, unde locuitorii au proprietăți mici, dar întocmirea lor trebuie se fie cu totul diversă de a școlărilor de agricultură descrise mai sus. Înștiințarea trebuie se fie de unu grad mai de jos, și se se restringă la mai puțin obiecte, cá se nu fie lipsa de timp mult. Alunții se tratésca mai simplu și se lucreze mai mult; și nu-e de a ambla atât după o cultură generală spirituală și socială. Ar' fi de dorit cá amândouă speciile de școlile de agricultură se se deosebescă mai tare de-o laltă și se aiba și nume deosebite. Fie-care și-ar' poté implini mai bine chemarea, ar' poté ține la rezultate sigure, și de alta parte părintii aru fi scutiți de gresielele ce le facu în alegerea institutelor la care se-si duca copii. Pareca ar' fi mai bine dacă numele institute s'ar' numi „școlile de agricultură de rangul întâi,” și „școlile de agricultură de rangul alu doilea“

Ar' mai fi de dorit, cá primirea la atari institute se se facă numai pe lângă unu examen séu testimoniu ce ar' documentă, ca elevul cercetatu alte școlile și ca are cunoscințele de lipsă. La școlile de rangul alu doilea nu se cer atatea spese, cá la cele de rangul întâi. Școlile de rangul alu doilea se țin propriu de institutele agronomice de rangul alu treilea și stau într' unu rang cu școlile agronomice de repetiție. Ambe aceste sunt întocmite pentru tineri, cu aceea înștiințare ca școlile de repetiție se ocupa numai cu înștiințarea teoretică, pe cându cele lalte mai alesu cu o praxă simplă însă rațională. Școlile agronomice de repetiție au de scopu, cá copii proprietărilor mai mici după absolvirea școlii comunale (sătesci) se se cultive în științele elementare și se-si castige principiile cele mai simple-teoretice ale unei economii raționale. Înștiințarea o dau învățătorii elementari mai cu sama ier'n'a în orele de s'ar', ér' véra și după a miad. Școlarii nu potu fi decât aceia, cari locuescu în locul acel'a séu în apropiere. În modulu acesta frecventorii școlărilor de repetiție potu se remana la casele părintilor și se-se ocupe cu lucrul. Fiindu ca înștiințarea e gratis séu numai pe lângă unu onorariu foarte mic, asiá școlarii și-tragu folosul acestor institute fără de născu ce spese însemnate. Din cele diu se vede, ca școlile de repetiție au numai o influință locală, și aceste școlile potu și trebuie se le frecventeze totu copii de țară, cari nu pot merge pe la școlile de agricultură. Facem deosebitu atenți pe ómenii noștri la acést'a specie de școlile, cu atât mai vertos, căci școlile de agricultură, și cu atât mai puțin academiile,

nu sunt de locu cercetate de junii nostri, spre o mare dauna materiala a noastră. Va veni pôte unu timpu, candu si necesitatea formarii de barbati speciali agronomi vâ e mai bine cunoscuta si mai cu zelu vindicata. Darâ pana atunci se ne folosimu de scôlele de repetitiune si se facemu, cá nici unu satu numai ceva mai mare din patria se nu remana fara atare institutulu.

Institutele romane preparandiele se intr'oduca cu deosebita grige studiulu agronomicu nu numai, dara si metód'a propunerii lui in scôlele de repetitiune; éra autoritatile scolastice se demande punerea in viétia a acestoru scôle si se staruiesca pentru a loru prosperare. Pentru romani scôlele aceste de repetitiune s'aru pute numerá între midilócele de a desceptá in poporu interesarea de scôle; caci ele unice sunt, din care tieranulu pôte vedé in-curendu folosu practiculu.

Multe s'ar mai puté díce despre scôlele de repetitiune, dar' fiinduca scopulu acestui articulu este numai a determiná pe scurtu marginile diverselor institute agronomice si a invederá din asta specificare, catu de usióra e si la noi in-antiarea unui felu de scôle agronomice tocmastadi, candu nici unulu din tieranii nostri nu mai pôte díce, ca nu i-e de lipsa si cultur'a teoretica pentru chiamarea sa,— incheiamu pentru asta data numai cu acést'a, rezervandu-ne a ne mai întórce cu alte oca-siuni la acesta materie.

Gimnasiu romanu in comitatulu Satumarelui.

Romanii din comitatulu Satumarelui acum de seculi au semtitu lips'a unui gimnasiu nationalu, in sa ur-sit'a si timpurile cele fatale asia-au voiitu, cá acésta lipsa strigatória la ceriu nici pan' in momentul de facia se nu se suplinésca, ci daca voiimu se gustámu nectariulu celu dulce alu sciintieloru, si adi inca mai suntemu constrensi a cercetá scôlele strainiloru, unde apoi neamici cei incarnati ai romanului implu cerii cei sanetosi ai tenerimei noastre celei fragede cu nesce cunoscentie mintiunóse, cu nesce pareri retacite, false despre originea noastră cea stralucita, má acesti inveti-tori malitiosi prin „doctrinile loru cele valre-“, prin falsificatele si resucitele adevaturi istorice pe multi i desvescúra chiaru si de caracterulu loru omenescu, si-i facúra se calce cu picióre sacrilege legile cele nevi-olabile a le naturei, si asiá se-si despretiúesca, si se-si urgisésca chiaru si pe mam'a aceea dulce, care i-au nascutu, laptatu si crescutu; ca-ci acesti sugravi straini siarlatani — carpaci — tipulu celu originalu nobilu si

maiestosu alu mamei — natiunei — nóstre intru atat'a lau schimositu cu penelulu loru celu scalciatu, incatu multi s'au rusínatu si spaimentatu de densulu, cá de o chimerá, si in estu modu s'au lepadatu de mam'a loru cea dulce; si se ne credeti, ca metodulu acest'a adoptatu din principiu prin tóte scôlele straine ne-au liferatu o multime de totu soiulu de renegati, lepadati, perduti, cari astadi suntu mai incarnati neamici ai nostri, decatu strainii acei'a, cari i-au infundatu cu cunoscentiele loru cele mentiunóse, si le-au tornatu in capacma principiile cele invechite in reutatea loru altmintrea menite pentru desnacionalisarea noastră. —

Tóte aceste cunoscéndu-le preabine intieleginti'a romana din Satu-mare, si despre o parte nevoiundu a mai cresce pui de napírca, si sierpi veninosi, cari se si-verse veninulu loru celu spurcatu in sinulu celu curatu alu mamei loru; éra despre alt'a parte portandu trica temeiósa, cá nu cumva cu timpu elementulu romanu d'aici se se contopésca in caldarea maghiarismului: cu tóta seriositatea s'au detierauritu, si e prea resoluta a redicá ori si cu ce sacrificii unu gimnasiu nationalu*) pe spesele romaniloru din comitatu, contandu si pe ajutoriulu braviloru Mecenati romani — alu caroru numeru trece peste 100,000 de suflete. —

Cá cu atatu mai rapede se ne ajungemu scopulu nostru celu salutariu, amu si facutu pasii primitivi, precum va vedeá On. publicu din protocolulu aci pentru publicare alaturatu; ma ce e mai multu, cei ce au fostu de facia la acést'a conferintia improvisata au si oferitu in favórea gimnasiului proieptatu sume frumóse, despre ce se va convinge On. publica din consemnarea aici pentru publicare inchisa. —

Resultatulu conferintiei noastre dara e cuprinsulu protocolulu aici cumincatu, si sum'a de 1816 l. v. a. Acésta suma ce e dreptu e fórté mica facia cu spesele cele enorme, ce se receru la ridicarea si organisarea unui gimnasiu; in sa speramu, ca poporiulu nostru romanu, precum si intieleginti romani, dara mai vertosu preotii din acestu comitatu, convingunduse despre santieni'a acestui scopu solutariu, voru rivalisá unii cu altii in subscrierea oferteloru cu atatu mai vertosu, ca o parte bunicica dintre preotii din Satumare din darulu lui Ddieu au bunuri pamentesci in mesura bunicica, éra aceste si le-au castigatu, si le castiga din viétia sociala a poporului romanu între care vietiuescu, si pe care pastorindu-lu trebue se pórté grige neadormita de ouile

*) Numai se nu tia éراسi confesionalu.

sale, cá nu cumva lupii, de cari 'su impresorate, se-le rapésca; caci si pan' acum au facutu mare préda in turm'a cea blanda grasa, rapindu mai tóte oile cele mai lanóse si mai laptóse, séu cu alte cuvinte, cine esi castiga bunurile sale din viéti'a sociala a poporului romanu, séu si mai limpede: cine traiesce de pe pele romacului, acel'a dupa dreptate bunurile sale agonisite cu sudori-crunte debue se-le folosésca totu in aceeași societate spre scopuri nobile, salutarie, bune si natiunei intregi folositórie, cá asia fit romanimei se nu órbece si mai departe in intunecimea cea grósa a nesciintiei din vin'a, nepasarea — se nu dícu recél'a — conducatoriloru sei, cari suntu preotii, si cari se numescu „lumin'a lunei, sarea pamentului“.

Ne place a sperá, ca intreprinderea acést'a salutaria va prosperá; in sa cá speranti'a nóstra se nu fia eludata, se poftesce se domnésca intre noi consonantia, armonia, cointielegere, cu unu cuventu se poftesce se nu fia imparecheri intre noi, se nu díca nimeni „io sum alui Chifa, éra io alui Apolo“, se nu fia inire noi „nici Elinu, nici Evreu, ci toti se fimu „un'a“, ca-ci altumintrea nu vomu puté esí la limanulu doritu din cauza, ca disonanti'a, disarmoni'a, neunirea strica totu ce e bunu si folositoriu. — Se priveghiámu cu ochi de Argosu, cá nu cumva se arunce cutare diavolu intre fratii de unu sange si de o mama seminti'a discordiei, ca acést'a semiintia rea si fatala innéca fruptele binelui comunu, ea neinctatu róde la radacin'a arborelui fericirei nóstre nationale. —

Se urmarimu dara si in privinti'a acést'a esemplele cele stralucite de virtute ale gloriosiloru nostri strabuni, cari candu erá vórb'a despre binele comunu alu patriei, despre salvarea onórei nationale, despre apararea remnului, tóte le puneau la o parte, ur'a, invidi'a le lasá a casa, si dandu mana fratiésca alergau cu bracie tari, cu puteri unite in cointielegere acolo, unde poftea interesulu comunu. Insufletiesca-ne pe noi esemplulu celu frumosu alui Aristidu si Themistocle, cari erau neamici personali, in sa candu au vediutu patri'a in perire, „se lasamu“ díce Themistocle „ur'a aici la portile patriei, si candu ne vomu reintérce din servitiulu comunu, de voiesci, se-o incepemu éra-si“. Se facemu si noi, fratiloru, celu pucinu asemene, déca nu asia precum pre-tinde dela noi spiritulu legei celei Dumnediesci; se ne calcámu pe fire, se-ne invingemu pe noi insfne, ca acést'a e invingerea cea mai stralucita, si asia in cointielegere se aratámu lunei, ca noi suntemu capaci si volnici de a face lucruri mari, cu unu cuventu, se

demintim prin fapte maretie opiniunea publica ce au domnit pan' acum despre romanii din Satumare. —

Onoratele Redactiuni: a „Gazetei Transilvaniei“ si a „Telegrafului Romanu“ su-rogate cu tóta reverinti'a, a trece aceste si in colónele loru, spre incunoscintiare mai larga si spre rezultarea unei spriginiri cu atat'a mai puternice cum si a unei emulatiuni in asta privintia.

De pe malulu dreptu alu Somesiului, 15. Septemvre s. n. 1861.

Haralampie Ciorecu.

In anulu Domnului 1861 in diu'a 12. a lunei lui Septemvre s'au tienutu in cetatea Seinului o conferintia preliminariala nationala scolastica sub presiedinti'a M. Rev. Domnu Stefanu Valeanu, protop. ord. a Ardasatului, in fiinti'a de facia a M. Rev. Domni: Ioanu Szeremi, paroculu Madarasului si protopopulu Ardedului, Georgiu Popu paroculu Vezendului si protopop. Eriului, Vasiliu Catóca, paroculu Borlesciloru si protopop. sur. alu Ardasatului, Petru Branu paroculu si protopop. Satumarelui, Teodoru Sabó, paroculu si protopop. Baiei mare, Georgiu Maniu paroculu si protop. sur. alu Seinului, Gregoriu Fábianu paroculu Gidaniloru, Stefanu Borosiu preotulu Cicarleului, Stefanu Dálai, paroculu din Piscariu, Ioanu Darabanu paroculu din Tirsoltiu, Vasiliu Popu paroculu din Busiacu, Vasiliu Cernesceanu paroculu din Fernezeiu, Ciriacu Barburu, paroculu din Bicau, Petru Mihutiu, Ioanu Selagianu, Georgiu Marchisiu, Ignatu Sabó, Simeonu Popovicu Desanu profesori la gimn. rom. din Beiusiu, Ioanu Popovicu Desanu posesoru in comitatulu Aradului, ablegatu la diet'a Ungariei, Vasiliu Fábianu posesoru in Gídani, Ionu Popu parocu in Teuti de giosu, Ioanu Moldoveanu de Gídanu, Daniilu Pálfi, Ioanu Szeremi, Ilie Varna clerici, si Gregoriu Hengye investietoriu in Seini.

1. Intieleginti'a romana din comitatulu Satumarelui vediendu lips'a cea mare si sentietória de unu gimnasiu nationalu au proieptatu infintiarea unui gimnasiu nationalu.

Convingunduse tóta intieleginti'a despre lips'a gimnasiulu proieptatu, proieptulu s'au primitu cu unanimitate.

2. S'au propusu spre desbatere localitatea gimnasiulu infintiendu.

Cu 24 voturi in contra aloru trei — cari au votatu pentru Baiea mare s'au decisu: cá gimnasiulu proieptatu se se radice in Seini din cauza, ca acést'a cetate s'au aflatu a fi centrulu nu numai pentru romanii din acestu comitatu, ci si pentru cei din Maramuresiu, Cetatea de pétra — Kóvár — si Selagiu; éra despre alt'a parte si pentru aceea, pentru ca poporulu romanu respective comun'a Basericésca oferesce locu si materiale pentru redicarea gimnasiulu, indatorinduse a dá si

lemne de focaritu la scóla: totuodata se obléga a sus-tiené scólele normale, dintre cari acum dóue clase se afla infintiate si organizate. —

3. S'au propusu la pertraptare si desbatere intrebarea: pe ce spese se se radice acelu gimnasiu?

S'au detiermuru, cá gimnasiulu proieptatu se se radice pe spese private. —

4. S'au ivitu intrebare: ca pe ce cale se se medilocésca aprobarea gimnasiului proieptatu dela locurile mai inalte?

S'au decisu: cá despre acést'a intreprindere salu-taria se se incunoscintieze Maritele Guverne eppesci dela Oradea mare si Gherl'a cu aceea preaumilita ro-gare: cá aceste in cointielegere se midilocésca apro-barea ei la locurile mai innalte. —

5. Pentru prosperarea intreprinderi acestei'a conferinti'a preliminarie au aflu de lipsa formarea unui comitetu provisoriu:

Comitetulu provisoriu s'au formatu prin conferinti'a acést'a preliminarie. —

De membrii ai comitetului prov. s'au alesu: M. Rev. Dni.: Georgiu Maniu paroculu si protopopulu sur. alu Seinului, Ioanu Szeremi, paroculu Madarasului si protop. Ardedului, Petru Branu paroculu si protop. Satumarelui, Georgiu Popu paroculu Vezendului si protopopulu Eriului, Teodoru Sabó paroc. si protop. Baiei mare, Vasiliu Catóca paroc. Borlaniloru si protop. sur. alu Ardustatului, Ales. Erdöss paroculu Raesiei, si protop. Tiarei Avasiului, Ioanu Darabanu parocu in Tirsoltiu, Vasiliu Fabianu posesoru in Gidanu, si Ionu Popu parocu in Teuti de giosu.

6. Conferinti'a afla de lipsa se se detiermurésca agendele Comitetului provisoriu.

Agendele acelui Comitetu s'au decisu se fia urma-tórele: redigerea protocolului conferintiei; compunerea séu redigerea tuturoru acteloru tramitiende la Maritele Gubernii eppesci a Oradei mare si a Gherlei; Comite-tulu are de a lucrá cu tóta energi'a pentru aprobarea proieptului conferintiei la locurile mai innalte postindu trebuinti'a prin deputati alesi din sinulu Comitetului; are de a se pregati pentru proiptulu statutelor gim-nasiale; are de a proieptá planulu gimnasiului radican-du; are datorintia de a conchiamá conferintia preliminarie de cate-ori va afla de lipsa, éra candu se va recere are dreptu de a conchiamá adunare generala romana Co-mitatensa *ad hoc*. Totuodata e insarcinata de a primí oferte, cari e datorita ale manipulá cu consciintia si despre acele va ratiotiná in totu anulu de doue ori anume in Maiu si Optovre.

Datu in Seini, 12. Septemvre st. n. 1861.

(urméza subscrierile.)

Cum ca acést'a copia in tóte e asemene origina-lului adeveresce

Ionu Popu,

paroculu din Teuti de giosu cá notariulu comitetului provisoriu.

Sciri scolastice.

Sibiú. Colegiile reformate din Osiorheiu si Clusiu a delaturatu proieptulu lui Thunu de organizatiunea

gimnasielor, a introdusu in locu-i regulamentul sco-lasticu vechiu modificatu dupa cerintiele presinte si ti-nerimea dupa datin'a vechia s'a juratu pe legile scólei.

Gadalinu. Fiindca in mai multi articuli ai „Am. Scólei“ citiramu despre sporiulu ce-lu facu in multe parti docintii nostri cu elevii loru, mi-iau voia a aduce la cunosciintia si starea favoritóre, in care se afla sco-luti'a nóstra din Gadalinu, comitatulu Clusului prin destoinici'a si diliginti'a demnului invetiatoriu Gavri-le Muresianu, preparandu absolutu Nasaudeanu. Dsa cea mai buna dovéda de a sa capacitate o dedé la esamenulu trecut, candu intr'o scolutia satésca furamu norociti a audi dela copii astufeliu de respunsuri, de-catu care mai bune nu se potu asteptá nici chiaru dela o scóla normala cu publicitate. Daca institutulu preparandialu dela Nasaudu ne va dá totu asemeni do-cinti, atunci barbati nostri de acolo trebue s'amirue recunoscinti'a si laud'a natiunei intregi. G. P.

Dela *Lesnicu* ni se scria lucru fórté tristu. Preo-tulu de acolo Adamu Lunghe scu ar'avea, dupa cele ce ni se refara, o purtare nu pré de lauda facia cu scóla. Inca si aceea, ce judele comunalu in intielegere cu inspectorulu mirenu ar voi se faca in interesulu scólei, preotulu numitu strica. Odata cei doi numiti mai susu, dupa sunetulu unoru ordinatiuni si dupa cele dictate de mintea sanetósa spre folosulu scólei, a in-cercatu a pedepsi pe parintii scolariloru, carii n'au cer-cetatu scól'a. Intielegendu acést'a preotulu numitu a chiamatu indata la sine pe judele si pe inspectoru si i-a dojenitu aspru pentru cutezarea loru de a face a-tari lucruri in poporulu seu, in locu se le dea si in-susi dupa a sa datorita mana de ajutoriu pentru venirea copiiloru la scóla. — Invetiatoriulu de acolo intr'odu-sese in gradin'a scólei de acolo pomari'a pentru de-prinderea scolariloru, éra preotulu, in locu se ajute si singuru, si se imbarbateze pe invetiatoriu, elu a inve-tiatu pe ómeni se rupa gardulu dela gradina, cá pruncii mai bine se se jóce d'a bil'a (cotc'a, lopt'a) in acea gradina, decatu se se mai ocupe cu lucruri, de cari „nu s'au mai pomenitu“.

Domniloru! Atari dovedi nu sunt nici de cum me-nile, a ne desmantá dela staruirea pentru „scóle nationale“.

Ungari'a. Pest'a. Comisiunea insarcinata cu ela-borarea unei sisteme nóue de invetiamentu pentru Un-gari'a, de care atinseramu intr'unu numeru, si-a in-cheiatu lucrarile, le-a substernutu locutiintiei regesci a

Ungariei, unde dupa desbateri serióse de mai multe zile fura priimite in totu cuprinsulu si s'a si tramisu la preínaltulu locu spre aprobare. Se spera, ca intarirea va armá inca in septemanile aceste, ca cu 1. Noem. se se póta incepe anulu nou scolasticu dupa sistem'a nóua.

Ceea-ce e mai siodu si mai nepedagogicu in statorind'a sistema este, ca directorii pe viitoriu se nu mai fia totu-odata si profesori, ori invetiatori.

Ce atinge scóelele elementare s'a hotaritu, cá scóelele capitale de 4 clase se se schimbe in scóle de cate 3 clase, in sa aceste sunt a se intocmi asiá, cá din clas'a a trei'a tinerulu se póta pasi la gimnasiu ori in acele „scóle cetatiene“ de 3 clase, care se vor infintiá in loculu scóleloru reale mici de pan' acum. S'a determinatu adica, cá se se ridice asemene scóle cetatiene, care se suplinésca scóelele reale mici, din care tinerulu pasadu in viétia, de si nu va fi invetiatu mai multe scole, se si-pota totusi continuá carier'a meseriara, ce si-au alesu.

Cursurile gimnasiale vor tiené optu ani, in sa sunt a se infintiá prin orasiile mai mici si gimnasii de cate trei clase astu-feliu intocmite, cá tinerulu se póta trece din a 3-a clasa séu in gimnasiulu superioru, séu in scól'a reala. Cele 8 clase ale gimnasiulu se vor intocmi asiá, ca in 5 clase d'antaiu se voru predá cunosciintiele stensu gimnasiale, éra cele trei clase superióre vor formá liceulu cu invetiaturile curatu speciale. Tasele de scóla se vor sterge cu totul. Limb'a gréca se va propune numai in liceu, asia dara dela a 6 clasa gimnasiala in-susu, in 4 ore pe septemana.

Limb'a instructiunei are d'a fi in gimnasiele Ungariei cea magiara, la ce pana si scaunulu episcopescu muncacianu s'a inoiiu. Episcopi'a Oradana in sa a aparatu gimnasiulu romanescu din cuprinsulu ei adica gimnasiulu dela Beiusiu infintiatu de episcopulu Samuihu Vulcanu, in care asiadara limb'a instructiunei va remané roman'a.

In diet'a **Croatiei**, s'a luat in pertractare sistem'a pentru scóelele populare; s'a decisu alungarea din scóle a limbei germane, éra invetiamentulu este a se regulá pe base catu mai sanetóse

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare.)

§. 40. Ionu alui Mitie, séu Ionu IV. Asanu, 1279—1280.

Imperatulu Michailu Paleologu, marita pe Irin'a fét'a sa dupa Ionu a lui Mitie,

carele érá fugitu in Scamandru lenga Troi'a, si 'lu tramite de rege in Bulgari'a. — Nu potea se strabata de Zahana, carele se tienea de rege si se batea si cu grecii, si cu tatarii. — Zahana érá in Bugiacu (Besarabi'a), cá se bata pe tataru; dar' audindu ternovenii ca Zahana'ae invinsu tramisera pe regin'a Mari'a la imperatulu si chiamara pe Ionu alu lui Mitie.

Ionu IV. vine, dar' in Ternovu érá Giorgiu Tertere cu influentia mare, — si Ionu IV., cá se-lu castige pentru sine 'i da fét'a de muiere. — Zahana se rentórece, si in 1280 incungiura pe Ionu IV. in Ternovu. — Murinu vine cu grecii in ajutoriu, éra Zahana'la Diabena in 17. Iuliu 'i prapade de totu, — si totu asia sórte avu si Aprenu cu 5000 ai sei in 15. Aug. —

Ionu IV. avea mare frica de Georgiu Tertere, si cá se nu-i faca vre unu reu, regele intr'o nópte si scóte tóta avuti'a din Ternovu, si fuge cu muierea la Constantinopou. — In acestu modu G. Tertere, cá si ginere, apuca sceptrulu remnulu.

§. 41. Georgiu Tertere I. 1280—1292.

Ionu IV., s'a dusu la Nog'a Chanulu tatariloru, cá la unu cumnatu, dupa ajutoriu, cá se bata pe Tertere. Aci afla pe Zahana, si sotiulu lui, Zalimpacsu, carii éra dupa ajutoriu venira. — Nog'a i-a primitu cu bucuria, apoi la unu ospetiu 'i omóre, si Ionu IV. nu mai prin muierea Chanului si-a scapatu viét'a.

Ionu III. s'a rentorsu in Bizantiu, si imperatulu s'a pusu „despotu“ peste Romani'a mare (Moglen'a) de-a drépt'a Dunarii; éra cu Tertere carele se intarise fórté, facu pace in 1283. —

Imperatulu Andronicu, vediendu miscarile macedo-romaniloru, si temendu-se cá nu cumva se se unesca cu meso si dacoromanii, in 1284 a vrutu se-i tréca din Macedoni'a, peste mare in Asi'a! Persecutarea acést'a nu se póte descrie catu a fostu de crudela. Stors'a bani dela romani, vendutuli-a bunurile pe nimica, — tiranisatu-i-au ostasii, manatui-au din napoi cá pe vite in timpulu iérnei, vendut'a mil'a de rentórece in patria pe bani, si altele!

Nog'a chanulu tatariloru in 1292 alunga pe Tertere, si pune in remnu pe Smiltiu.

(Vá urmá.)

Procedere metodică în propunerea părții sintactice a gramaticii în școlile primare.

(Urmare.)

2. Complinirea și determinarea predicatului.

Invetatoriul construcțiilor aceste și alte asemenea:

1. Știuc'a este unu pesce. 2 Știuc'a innota. 3. Știuc'a e mare. Si se întrebe. Cum se numește predicatul în prop. antai? „Unu pesce“ — De care clasă a vorbelor se ține a acéș'a? De substantive. — Prin ce parte a vorbirii se pôte asiadara rasti predicatul într'o propusațiune? Prin unu substantiv. — Ce vorba e predicatul în prop. a adou'a? Unu verbu. — Prin ce se mai pôte dara esprime predicatul în propusațiune, afara de substantiv? Prin verbu. — Care e predicatul în construcțiunea a trei'a? „Mare.“ — De ce parte a vorbirii se ține acestu cuventu? De adiective. Acum deci spunetimi, de care parti ale vorbirii se potu tiené predicatule în o propusațiune? Se potu tiené 1. de substantive, 2. de verbe și 3. de adiective.

a) Complinirea predicatului cu substantiv.

Spuneti 10 propusetiuni în cari predicatul se fă substantiv! Știuc'a e unu corpu. Vac'a e unu animalu țitosu. Petru a fostu unu apostolu. Barz'a e o pasere. Canele e o vietate.

Cumca substantivulu că subiectu se pôte determiná prin complinire de adiective acéș'a amu vediatu; se cercámu inșá, dacă totu asiá se pôte determiná acéș'a si candu vine că predicatu.

Se luam construcțiunea nóștra antai si se dicemu: Știuc'a e unu corpu franguriu. Ce am complinitu séu determinatu aici? Predicatu. — Prin ce? Prin unu adiectiv. — Cum se numește? „franguriu“. — Éta dara că se pôte; se complinim în modulu acéș'a mai multe propusațiuni.

Compliniti în const. urmatóre predicatul prin unulu séu mai multe adiective: Vac'a e unu animalu. Mihailu a fostu erou. etc.

Compliniti predic. în constr. urm. prin unu genitiv: Omulu este locutoriu (alu pamentului). Dumnedieu e creatorulu (lumei). Parintii sunt educatorii (copiiloru). Casele sunt locuinte (ale ómeniloru). Palaturile sunt locuintele (principiloru). Panea este unu nutrementu (alu ómeniloru). Dumnedieu este regintele (lumei).

Compliniti predicatul în urmatóre printr'unu adiectu: Altarul e o méșá (în biserică). Moisi a fostu

legiutoriu (la israeliti). Nebuni'a e o bóla spirituala (la ómeni).

Compliniti predicatu în urmatórele prin infinitive: Belf'a este patin'a (de a bea). Diligint'i'a este vo'i'a (de a lucrá).

b) Complinirea predicatului cá verbu.

Spuneti 10 constructiuni, în cari predicatul este unu verbu. Spinele întépa. Școl'a cultivá. Școlariulu scrie. Piperiulu pisica. Somnulu intaresce. Foculu arde. De care parti ale vorbirii se tienu predicatule în aceste constructiuni? De verbe. — Cititi acéșta constructiune: „Canele musica porculu“, si-mi spuneti cumvá fi ea fara de complinire? „Canele musica“. Prin ce s'a complinitu aici predicatul? Prin unu obiectu — porculu. Asiadara verbulu cá predicatu se pôte complini prin unu obiectu. Formati 10 propusetiuni asemenea! Asinulu mananca buruienile. Gain'a mananca grauntiele. Școlarii iubescu parintii. Mam'a imbraca copilulu. Mari'a unse pe mantuatoriulu. Apostolii latira evangeli'a. Resbelulu devasta tierile. Ap'a stenge foculu. Lucrulu intaresce sanatatea. Iisusu mangaiá pe veduv'a. — Formati 10 constructiuni, unde verbulu cá predicatu se se complinésca prin unu adverbu! Primever'a vine curendu. Tatalu meu locuesce aici. Cartea e pusa susu. Școlariulu vine tardiu. Femei'a plange fórte. Venulu díce nu. Drumulu duce la dealu. — Spuneti-mi acum, prin ce se pôte complini predicatul, candu acéș'a este unu verbu? 1. prin unu obiectu și 2. prin unu adverbu. — Acum compliniti verbulu cá predicatu prin unu adiectu! Școlariulu scria (cu pén'a) Copilulu mananca (cu liagur'a). Canele fuge (catra stena). Școlariulu scrie (dupa formulariu). Bolnavulu típa (de dureri). Cersitorulu ceriesce (fara de cauza). Servi.oriulu servesce (pentru simbria), Vac'a sta (dinaintea grajdului).

Not'a. Substantivele cu propusetiuni (adiecte), care arata unu locu, unu timpu, unu modu, o despartire, o asemenare, o materia, o cauza, unu scopu, unu mijlocu, se privescu si cá adverbe în amplificarea propusațiunei.

Acum 4. am determinatu verbulu cá predicatu prin unu adiectu, acum determinati-lu 4. prin unu genitivu ori si dativu.

Not'a. Invetatorulu se se folosésca aici de verbele, care se impreuna cu genitivu si dativu. Eșemple: Palari'a e a copilului. Cartea (i) place școlariului. Copilulu crede parintiloru. Bolnavulu multumesce doftoralui.

Acum'a spuneti prin ce am determinatu verbulu cá predicatu? 1. prin obiectu, 2. prin adverbu, 3. prin adiectu, 4. prin genitivu, 5. prin dativu.

Ce vorba mai avem d'a complini cá predicatu? Adiectivulu.

c) Complinierea predicatului, candu acest'a e unu adiectivu.

Formati 10 constructiuni in care predic. se fia adiectivu! Drumulu e latu. Copilulu e bolnavu. Scri-sóra e frumósa. Copilulu e vesel. Gain'a e alba. Biserica e inalta. Riulu e afundu. Drumulu e lungu. Pórta e mare etc. — Cum suna antai'a nostra propusatiune? „Drumulu e latu“. — Daca vomu dice „drumulu e fórté latu“, prin ce vorba amu determinatu predicatulu? Prin „fórtea“. — De care vorbe se tiene fórté? De adverbie. — Prin ce se póte asia dara mai antaiu complini adiectivulu, candu sta cá predicatu? Prin adverbu. — Formati 10 asemenea propusatiuni. — Esemple: Pánea e fórté nutritóre. Untulu e adesea móle. Nemoderatulu devine lesne bolnavu. Irodu a fostu tiranu infricosiatu etc.

Afara de adverbu, predicatulu cá adiectivú se mái póte determiná inca prin unu substantivu in diverse casuri. Esemple: Seraculu e lipsitu de ajutoriu. Rachiulu e stricatoriu sanetatii. Servitorulu e supusu stapanului seu. Scri-sóra mi-a fostu neasteptata. Panur'a pretiucesce unu galbinu.

Repetitiune. Prin se se póte determiná subiectulu? Ce vorbe potu stá cá predicate? Prin ce se póte complini predicatulu candu e unu substantivu. Prin ce candu acel'a e unu verbu, unu adiectivu?

(Vá urmá.)

Varietati.

Consemnarea contribuiriloru oferite in favórea gimnasilului infinticandu in comitatulu Satu-marelui, in cetatea Seinului.

Stefanu Valeanu, protopopu 50 f.; Vasiliu Popu, parochu 60 f.; Ioanu Szeremi, protop. 50 f.; Petru Branu, protop. 100 f.; Georgiu Popu, protop. 50 f.; Georgiu Marchisiu, profesoru 100 f.; Simeonu P. Deseanu, prof. 100 f.; Ioanu Selagianu, prof. 100 f.; Ioanu Popoviciu Deseanu, posesoru 100 f.; Gregoriu Hengye, invetiatoriu 100 f.; Stefanu Daleanu, parocu 100 f.; Georgiu Maniu, protop. 400 f.; Teodoru Szabó, protop. 50 f.; Vasil. Catóca, protop. 100 f.; Ioanu Popu, parocu 50 f.; Petru Mihutiú Lesanu, prof. 40 f.; Stefanu Borosiu, parocu 5 f.; Vasiliu Cernesceanu, parocu 40 f.; Ilie Varna, clerien 5 f.; Vasiliu Fabianu, posesoru 100 f.; Gregoriu Fabianu, parocu 56 f.; Ioanu Darabauu, parocu 50 f.; Ioanu Murgu, fetu 100 f. Sum'a tóta e . . . 1816 f. v. a.

* Unu individu anume Bucuru Risulea din Pest'a a anonciatu redigerea unui almanacu umoristicu din pártea Dluu, si a promis ca in I. Iuliu va esí brosiur'a I. Ne primindu noi nici pana in dio'a de astadi mentionat'a brosiura si remanendu reclamele nóstre fóra de totu succesulu, Ve rogandu Domnule redactoru a pune intrebatune publica prin venerabilulu D. Vóstre jurnal, cá se scimu noi si alti prenumeranti: cum stá lucrulu cu „Tuti-fruti?“*)

Mai multi prenumeranti prin I. F.

*) Brosiur'a 1. a tomului I. scimu ca a esítu.

R.

* In scurtu se astépta esírea unei ordinatiuni, prin care se vá sterge din comerciu calcularea dupa duzine si se vá introduce in locui ceea dupa dieci bucati.

Provocare.

Indresnimu a-lu rogá pe domnulu Petricu cá se aibe bunetate a ne tramite deja si noa baremu unu esemplaru d'in „Poesiile Nationale“.

Prenumeranti d'in Pest'a.

Avisare.

In anulu trecutulu s'a imprimatu in Pesta portretulu lui Mihaiu eroulu, cu scopu de a se ajutorá d'in venitululu curatu unu june ce studiéza pictur'a la Academi'a din Vien'a; manipularea acestui portretu am primitu-o eu asupra-mi, si trebue se marturisescu ca n'am bucuratu de o partinire ce n'am speratu-o, s'au petrecutu o suma de esemplara, — inse pretiulu nu l'am capetatu anca d'in totu loculu, má de cate-va luni, decandu ómenii suntu ocupati mai multu eu misicarile politice, neci unu cruceriu n'a mai incursu.

Dreptu aceea, cá de o parte tinerulu pictoru se nu suferé vr'o scadere prin necapetarea acelei sume ce o are fipsa, si pe ce se razima in fiesce care luna, éra de alta parte cá si eu, care nu o se mai petrecu multu prin Pest'a, se me potu desface de acésta socóta: mi iéu voia a rogá pe toti acei domni, carii au binevoitu a primi sarcin'a de colectanti asupra-si, se aiba bunetate a-mi tramite catu se póte mai curendu — sub adres'a scrisa — restulu cu care aru mai fi detori in pretiulu portreteloru atinse.

Pest'a in 9. Septemvre 1861.

P. Cosma,

juristu absolutu, (galamb uteza Nr. 1).

* **Indreptare.** In Nr. „Am. Sc.“ 34, la pag. 285, colón'a a dóu'a sírulu alu doilea de din josu s'a veritu o eróre, care este a se indrept'a „locuitoriu in Aradu“, in locu de locuitoriu in Blasiu.“

Concursu.

(2—3).

Comun'a Órd'a-de-josu s'a declarat a intemeiá un'a scóla in satu, si fiindca nu se afla nici unu individ capace spre ocuparea oficiulu de docinte in acea comuna, se deschide prin acést'a concursu, si se provóca toti ecei'a, carii posedu calitatile cerute pentru acestu postu si dorescu a lu-ocupá, cá celu multu pana la ultim'a Septbre a. c. s. n. se se adreseze cu documintele cele trebuintióse catra antisti'a comunala din Órd'a-de-josu. Postulu acest'a se va inzestrá cu 200 fi. v. a. salariu anualu, si pentru emoluminte 40 fi. v. a. si cuartiru liberu; dara intre calitatile neincungiabile se fie si preceperea cantariloru bisericesci; apoi concurentii au se fia pedagog. —

Órd'a-de-josu, in 7. septemvre n. 1861.

Nicolau Siandora de Vistea, jude.

Redactoru responsabilu

V. Romanu.

PROPRIETATEA

redactorului si a provedietorului.

Provedietur'a si tipariulu

lui S. Filtsch.

Numeri din AMICULU SCÓLEI dela 1. Iuliu se mai afla in mare multime; la cei carii se mai abonéza, li se voru tramite toti Nrii fara de nici o scadere.